

Скворцова Д. Д.

ORCID: 0009-0008-9687-3901

студентка

Навчально-науковий інститут філології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

ПОЕТИКА МАТЕРІ ТА ДИТИНИ В ПОЕЗІЇ РАХЕЛЬ БЛУВШТЕЙН

Ключові слова: поезія, мотив материнства, психоаналітичний метод.

Мотив матері і дитини наявний у багатьох віршах Рахель Блувштейн. Попередні дослідження приділяли увагу жіночій версії сіонізму в поезії поетеси (Яель Зарубавель), біблійній інтертекстуальності (Юдит Бен-Цві Геллер). Більш детальний аналіз цього аспекту поезій з урахуванням мовних засобів творення образності допоможе довести гармонійність поєднання національного та особистого у творчості Рахель Блувштейн та розкрити глибину її віршів.

Рахель є видатною особистістю в ізраїльській літературі та історії. Її вірші патріотичні, жіночні та наповнені біблійними образами. У сучасному Ізраїлі спостерігається традиція до співвіднесення поетеси Рахелі з Праматір'ю Рахіллою. Могилу поетеси біля озера Кінерет відвідує багато людей, у цьому можна простежити схожість із паломництвом до гробниці Рахілі. Деякі жінки залишають записки, адресовані поетесі, у яких висловлюють своє бажання стати матір'ю та покликаються на певні вірші поетеси та її долю [6, р. 25].

Виразним мотивом поезії Рахель Блувштейн є нереалізоване материнство, яке можна вважати її особистою травмою. Зважаючи на це, застосування психоаналітичного методу в дослідженні творчості поетеси є аргументованим, адже Зигмунд Фройд вважав, що “істерик і митець наполегливо шукають вихід із емоційно тривожного стану, бо він загрожує їхньому нормальному існуванню. Обидва вдаються до подібних засобів утечі з цього стану, а саме: до марення, фантазії, снів, відчуження від дійсності та – у випадку митця, письменника – до творення уявних артефактів” [2, с. 17]. Відчуження поетеси спостерігається у протиставленні тужливої реальності та біблійного часу, у якому можливе диво; порушенні теми поколінь, що створює контраст між часом життя ліричної героїні (минуле) та майбутнім.

Мотив бездітності знаходить експліцитне та імпліцитне вираження в поезії Рахель, адже взаємодія двох компонентів (1 – травматична подія; 2 – пам'ять про цю подію) забезпечує поєднання автобіографічного та художнього в літературі. Також Джеффри Гартман стверджує, що теорія травми може допомогти в розумінні символів та метафоричної мови митця [4]. Цю теорію можна застосувати в дослідженні образів-символів у поезії Рахель, які є мотивованими особистими переживаннями поетеси.

Було виокремлено чотири основні типи вираження цього мотиву в поезії Рахель: 1) звернення до біблійної історії, головною героїнею якої є мати або бездітна жінка (“אַלְיָהוּ”, “עֲקָרָה” – укр. “Еліягу”, “Бездітна”); 2) образ землі-матері (“כָּאֵן עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה”, “אֲנִי מְעוּדֵי הַסִּפְפָּקָת”, “אֵל אֲרָצִי”, “בְּאֶחָד גְּלוּלִי” – укр. “Тут, на землі”, “Землі моїй”); 3) дитина як зв'язок між поколіннями (“חַג”, “תִּקְרָאִי נָא בְּשִׁמִּי” – укр. “Свято”, “Назви моїм ім'ям доньку”); 4) особиста лірика Рахель: тема нереалізованого материнства, відчуженість.

1) Темою вірша “אַלְיָהוּ” поетеса обрала біблійну історію про пророка Еліягу та вдову з Сарепти, а саме воскресіння померлого сина вдови пророком. Поетеса використовує цитату “Дивися, твій син живий!” (1 Цар. 17:23) – івр. “רָאִי, הִי בָנִךְ”. Варто зазначити, що Рахель також робить алюзію до іншої біблійної історії про пророка Єлисея (пророк оживляє сина Сонамитянки) за допомогою використання числа “סִמִּי”: “וַיִּזְרַח הַנְּעוּר עַד-שָׁבַע פְּעֻמִּים” – “וַיִּתְמַוְּדָה עַד שָׁבַע עַל הַיְלָד” (4 Цар. 4:35). Рахель поєднує функцію Еліягу з першого сюжету сакральною кількістю разів із другого).

У вірші наявний мотив “мати – дитина”. У другій строфі вірша біблійні персонажі стають узагальненими: замість імен вжито їхні ролі – мати, дитина, син (הַיְלָד, הָאִם, בָּנֶךָ).

Біблійний мотив стає для Рахель персональним через вживання займенників та займенникових суфіксів 1-ї особи однини.

У вірші наявна опозиція часів “минулий – теперішній”, які відрізняються за наявністю / браком чудесного в житті. Опозиція виражена на граматичному рівні через використання різних форм дієслів: 1) відтворення біблійної форми минулого часу за допомогою вав-хіпуч; 2) форма майбутнього часу у третій строфі.

Мотив неможливості бути матір'ю яскраво простежується у вірші “עֲקָרָה” (укр. “Бездітна”). Основною ідеєю вірша є бажання поетеси мати сина Урі.

В аналізі синтаксичної організації вірша можна застосувати психоаналітичний метод, адже Жак Лакан стверджував, що несвідоме є структурованим як мова [1, с. 84]. Юдит Бен-Цві Геллер зазначає,

що домінування неповних речень у першій строфі (називні речення, інфінітивні конструкції) символізує безплідність [5].

Венді Цірлер пропонує співвідносити ім'я Урі з імперативною формою **עוּרִי** (укр. “встань, прокинься”), яка використовується у звертанні до Сіону як жіночого образу з Книги Ісаї (52:1) [7, р. 203]. Варто зауважити, що у вірші 54:1 до Сіону використано епітет **עֲקָרָה** (“Веселися ж, неплодна”). До цієї асоціації додається й фонетична: **אֲוִרִי** – моє світло. Ми можемо продовжити асоціативний ряд, звернувшись до мідрашу Агадат Берешіт 53:3, у якому сімом безплідним жінкам з Танаху ставлять у відповідність сім днів творення світу. Праматері Рахіль відповідає четвертий день, коли сказав Бог: “Нехай будуть світила” (Бут. 1:14). Автор мідрашу поєднує цей вірш зі сном Йосипа, сина Рахілі: “Оце снівся мені ще сон, і ось сонце та місяць та одинадцять зір вклоняються мені” (Бут. 37:9). Персоніфікованому Сіону відповідає сьомий день. Отже, у вірші Рахель наявний складний національно-ідейний план, окрім особисто-жіночого.

Рахель Блувштейн використовує біблійну алюзію на Рахіль (Буття 29:31; 30:22) та Хану (довгий час молилася в Шіло, щоб Господь послав їй сина). Вони стали архетипними образами безплідних жінок, що прагнули народити дитину і зверталися з цим проханням до Бога.

2) У поезіях Рахель наявні звертання до Ізраїлю як до матері. Проаналізувавши такі вірші, можна виділити два типи: 1) політичний мотив: нова держава, яка потребує наполегливої праці своїх дітей; 2) мотив “земля-мати та гармонія з природою”.

У вірші “**בְּאֶחָד גְּלִילֵי**” лірична героїня отожднює себе з частиною своєї землі (травинка, що вросла в лоно матері-землі).

На рівні мовних засобів можна виокремити такі особливості: вживання слова “мати” із займенниковим суфіксом 1-ї особи однини при звертанні до Землі Ізраїльської, вживання слова “мати” без займенникового суфікса при звертанні до землі як архетипного образу, позначення ліричної героїні словом “донька” із займенниковим суфіксом 2-ї особи однини жіночого роду, гіперболізація зв'язку з рідною землею “**כִּי אֶזְכְּרֶנּוּ בְּיַלְדוּת הַנוֹדָרְתָּ // וְרַק לֶךְ נִצְמַנְתָּ תְּמִיד**” за допомогою обмежувальної частки “тільки”, прислівника “завжди” та використання образу дитинства як ідеалізованого часу.

3) У поезії Рахель дитина є образом-символом, що поєднує час, у якому живе поетеса, та майбутнє. У проаналізованих віршах можна визначити два типи реалізації цього образу: 1) дитина як продовження Рахель; 2) дитина як зв'язок між поколіннями.

У вірші “**הג**” наявна така метафора: слова поетеси – зерна, що зійдуть і перетворяться на колосся, яке збере дитина. Так описано вічність та важливість поезії, що є духовною їжею наступних поколінь.

Схожий мотив наявний у поезії “תקראי נא בשמי” (укр. “ї голос співає в мені”) з поезії “Рахель”).

Іншою особливістю цього вірша є наявність паралелізму, характерного для біблійної поезії. Опозиція згасаючої вечірньої мелодії (вечір => захід сонця => смерть) та мелодії, яку буде перетворено у вранішню пісню (ранок => пробудження => життя). Ці протилежності реалізуються в ідеї циклічності та продовження роду “היא תשמיע-תמשיך // קולך-יום וזה נגון ערכי שגדם”.

4) У вірші “ביקור” поетеса передає свою відчуженість від цього світу за допомогою образу дітей та вираження умовного бар’єра між ними та ліричною героїнею на лексичному рівні – діти називають її רזה “чужа”.

Яскравим образом у поезії є колиска (עריסה בלבנת כסוייה). Вона формує опозицію “рідне та близьке – чуже та далеке” з наступним рядком вірша, у якому з’являються символ вікна і далечинь (чужий світ, до якого належить лірична героїня).

За допомогою психоаналітичного методу було досліджено поетику матері і дитини в поезії Рахель. По-перше, у віршах поетеси наявні біблійні образи безплідних жінок, з якими себе порівнює лірична героїня (Праматір Рахіль, Хана), та жінки-матері (Сонамитянка, вдова з Сарепти). Ці образи возвеличують тему матері в поезії Рахель та слугують зразком поведінки у кризовому стані для поетеси, адже вони здобули Божу поміч завдяки своїй вірі. Образ Праматері Рахілі з’являється імпліцитно в інших віршах: 1) омофони אורייתעורי творять складний національно-особистий план поезії “Бездітна” та відсилають читача до мідрашу, який встановлює зв’язок між Рахіллю, світлом четвертого дня творіння та персоніфікованим Сіоном; 2) у вірші “Назви моїм ім’ям доньку” поетеса бачить можливість поєднати минуле з майбутнім за допомогою імені Рахель, що має для неї велике значення (Праматір Рахіль – Рахель – майбутня Рахель). По-друге, поетеса звертається до образу землі-матері та вибудовує міцний зв’язок із Землею / Ізраїлем за допомогою лексико-морфологічних засобів (лексеми “мати”, “мама”, “донька” з суфіксами присвійності). По-третє, у поезії Рахель наявний образ-символ дитини в ролі зв’язку між поколіннями. У деяких віршах відчувається надія, в інших – тужливий настрій, відчуття відчуженості та приреченості. Отже, Рахель різнобічно висвітлює тему матері та дитини у своїй поезії, поєднуючи

національне й особисте та залучаючи читача до власної інтерпретації тексту на основі знайомих образів. Тому тенденція порівнювати Праматір Рахіль та Рахель Блувштейн є вмотивованою.

Література:

1. Борисова-Железна К. О. Культура і особистість в психоаналітичному дискурсі теорії Жака Лакана // Мультиверсум. Філософський альманах. 2016. Випуск 1–2 (149–150).
2. Фізер І. М. Філософія літератури / Наук. ред. В. Моренець. Київ : НаУКМА, 2012. 217 с.
3. Яникова Мири. Рахель. Закрытый сад. Биографический очерк.
4. Hartman Geoffrey H. On Traumatic Knowledge and Literary Studies // *New Literary History*. Vol. 26. No. 3. 1995. P. 537–63.
5. Heller Yehudit Ben-Zvi. New history, new language: Biblical intertextuality in the poetry of Rahel Bluvshtain. 2007.
6. Susan Starr Sered. A Tale of Three Rachels, or the Cultural Herstory of a Symbol // *Nashim: A Journal of Jewish Women's Studies & Gender Issues*, No. 1, Women and the Land of Israel (Winter, 5758/1998). P. 5–41 (37 pages).
7. Wendy Zierler. Rachel Bluwstein's "Akarah", And Rachel Stole the Idols: The Emergence of Modern Hebrew Women's Writing. Detroit : Wayne State University Press, 2004.